

سهام عدالت در سبب واگذاری‌های دولت

بستری برای فقرزدایی

به گزارش دولت، تاکنون بیش از ۴۰ میلیون نفر از جمعیت کشور، تحت پوشش سهام عدالت قرار گرفته‌اند.

همواره یکی از مسایل مهم مدنظر همه دولت‌ها و همه کشورهای جهان در حیطه اقتصاد، بحث توزیع درآمدها و کاهش تفاوت‌های درآمدی طبقات مختلف اجتماعی بوده و هست. این مهم که در شرایط مطلوب و ایده‌آل خود، قادر به تضمین بلندمدت رفاه نسبی برای مردم کشور می‌باشد، در تصمیمات سیاست‌گذاران اقتصادی دولت‌های مختلف پس از انقلاب قرار گرفت. تفاوت‌های فاحش درآمدی میان دهک‌های بالا و پایین جامعه که نشان از نابرابری‌های اجتماعی دارد، محرک اصلاحات در شیوه‌های توزیع درآمد و ابداع روش‌های نو و مؤثر در مسیر کاهش نابرابری‌های حاکم می‌باشد. باروی کار آمدن دولت نهم و طرح شعار دولت عدالت محور و پس از صدور ابلاغیه مقام معظم رهبری، در رابطه با کلیات اصل ۴۴ قانون اساسی، زمینه‌ای فراهم شد تا با تعریف ابزارهای جدید، تحت عنوان سهام عدالت و با رویکرد به فقرزدایی از چهره دهک‌های پایین جامعه، اقدامات مؤثری در بهبود توزیع درآمدها در کشور صورت گیرد. این اقدامات، اگرچه خالی از اشکال نبوده و نیست و از برخی با اهداف واقعی خود فاصله دارد، اما می‌تواند زمینه‌ای را برای بررسی‌های بیشتر و راهکارهای مناسب‌تر فراهم آورد.

سهام عدالت به عنوان درصدی از سهام شرکت‌های تحت واگذاری اصل ۴۴ و با شرایط ویژه پرداخت قیمت سهام، همچون تخفیف ۵۰ درصدی و اقساط ۱۰ ساله برای گروه‌های تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی، بهزیستی، بسیجان فاقد شغل و درآمد و روستاییان و عشایر برای دهک‌های اول و دوم، با هدف تأمین سطوح درآمدی پایین، به مرحله اجرا درآمد. به طوری که در سال اول اجرای طرح

شرکت‌های مذکور

(۷) پایین بودن کارآیی برخی از این شرکت‌ها نسبت به استانداردهای جهانی
 (۸) حجم بالا و غیراصولی نیروی انسانی
 (۹) حاکمیت ساختار غیرشرکتی
 (۱۰) سیاست‌های پولی و مالی ناهماهنگ و عدم اتخاذ سیاست‌های پولی و مالی واحد
 (۱۱) ریسک‌های سیستماتیک داخلی و خارجی.
 رفع موانع فوق می‌تواند ضریب جذب سرمایه را در اقتصاد افزایش داده و با ورود بخش خصوصی در مالکیت شرکت‌های تحت واگذاری و افزایش تعهد و دلسوزی نسبت به اموال شرکت‌ها، از بسیاری از زیان‌های اقتصادی این شرکت‌ها جلوگیری کند.
 موضوع دیگری که لازم است پیش از واگذاری شرکت‌های دولتی به بخش خصوصی، مورد توجه قرار گیرد این است که هدف از واگذاری‌ها، بهبود شرایط اقتصادی جامعه و شکوفایی در حیطه اقتصاد، به واسطه مشارکت مردم در امور اقتصادی است، نه نفس خصوصی‌سازی. این مهم می‌طلبد که واگذاری‌ها در شرایطی صورت گیرد که با یک بخش خصوصی قوی و کارآمد مواجه باشیم و در صورتی که بخش خصوصی موجود، خود با انواع مشکلات دست به گریبان باشد، نمی‌توان چشم‌انداز روشنی را امید داشت.

نگاهی به وضعیت موجود تولید و صنعت در کشور و سیاست‌هایی که ضربات مهلکی را بر پیکره صنعت کشور وارد نموده و صنعت‌کاران را در یأس و نومیدی فرو برده، مبین این حقیقت است که باید بخش خصوصی را با اتخاذ سیاست‌های صحیح، به حضور در میدان امیدوار کرد، چراکه توسعه اقتصاد، به واسطه خصوصی‌سازی درست و اصولی اتفاق خواهد افتاد نه به اقتضای آرایه آمار و ارقام بزرگ. به این منظور اصلاح ساختار شرکت‌های دولتی پیش از واگذاری‌ها و آماده‌سازی آنها جهت پذیرش در بورس، در کنار ورود دولت در مباحث نظارتی به جای تصدی‌گری، به خصوص در حوزه صنایع مادر از اقداماتی است که باید صورت گیرد.

در فرایند واگذاری شرکت‌های دولتی به بخش خصوصی، ممکن است گروه‌هایی هم متحمل خسارت گردند که در این راستا، لازم است دولت نسبت به ایجاد چتر حمایتی از این صنایع اقدام مقتضی به عمل آورد. به عنوان مثال تعدیل نیروی انسانی شاغل، ممکن است به بیکاری گروه‌هایی از کارگران بیانجامد که در این صورت می‌توان با ایجاد شرایط بازنشستگی پیش از موعد و مزایای مربوط به این نوع بازنشستگی، نسبت به رفع این مشکلات اقدام کرد.

به هر حال، سیاست‌های اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی موهبتی است که می‌تواند به کوچک‌سازی حجم اقتصادی و اداری دولت، تقویت بخش تعاونی، تقویت و توسعه فعالیت‌های بخش خصوصی و سرمایه‌گذاری، توزیع عادلانه درآمد و امکانات دولتی بین آحاد جامعه بیانجامد. ■

(۷) ارتقای توان و ظرفیت بخش تعاونی در کشور و ایجاد زمینه‌های مناسب قانونی از پیش تعیین شده، جهت توسعه این بخش از اقتصاد (طبق بندهای الف، ب و ج سیاست‌های اصل ۴۴، تا ۵۰ درصد واگذاری‌ها به بخش تعاون تعلق می‌گیرد)

(۸) اتخاذ سیاست‌های صحیح ضد رانت، در پروسه‌های قیمت‌گذاری سهام شرکت‌های دولتی
 (۹) طراحی نظام صحیح نظارت بر اجرا و واگذاری سهام، قیمت‌گذاری‌ها، فعالیت و روش‌های فروش سهام
 (۱۰) اصلاح ساختار تجارت، گمرک، اصلاح نظام قیمت‌های داخلی و گسترش رقابت در بازارهای داخلی و خارجی
 (۱۱) اصلاح ساختار نیروی انسانی قبل از واگذاری‌ها.
 در همین راستا، توجه به بحث جذب سرمایه‌های خارجی و رفع مشکلات حاکم بر فضای سرمایه‌گذاری خارجی، از موارد دیگری است که باید به آن پرداخته شود.

مواردی از قبیل تعریف مالکیت خصوصی، تعریف چگونگی ورود و خروج اصل و فرع سرمایه از کشور، رفع محدودیت‌های ارزی، حرکت به سمت فاکتورهای آزادی اقتصادی، بازبینی در قوانین کار و آزادی ورود و خروج نیروی کار، همگی از مواردی است که انگیزه جذب سرمایه‌گذاری خارجی را در بازارهای داخلی در راستای اصل ۴۴ فراهم می‌سازد.

جهادی دیگر

مقام معظم رهبری در بیانات خود، تلاش جهت اجرایی کردن اصل ۴۴ قانون اساسی را نوعی جهاد معرفی فرموده‌اند. این همان جهادی است که دشمنان کشور را در صحنه اقتصاد با شکست مواجه کرده و زمینه انقلاب اقتصادی را فراهم خواهد ساخت. البته باید گفت مسیر اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴، مسیری کاملاً هموار نیست، بلکه انواع موانع در این مسیر، همت بلند مسؤولان کشور را می‌طلبد.

به اختصار می‌توان مهمترین موانع موجود در این مسیر را به صورت زیر برشمرد:

- (۱) برخی مقاومت‌های بدنه اجرایی کشور و مدیران دولتی و میان دولتی که آینده اقتصادی و موقعیت خود را در خطر می‌بینند و اختلاف نظر میان مدیران شرکت‌های دولتی، در رابطه با مفید بودن سیاست‌های اصل ۴۴ و فضای عدم اطمینان حاکم بر اذهان این دسته از مدیران
- (۲) محدودیت نقدینگی در بخش خصوصی، جهت تأمین مالی صنایع و شرکت‌های تولیدی
- (۳) ضعف بازار تقاضا و ناتوانی بازار سرمایه، در جذب سهام جدید و اگذار شده توسط دولت
- (۴) حاکمیت برخی بازارهای زودبازده نظیر مسکن و توانمندی این بخش‌ها در جذب سرمایه‌های بازار
- (۵) ضعف قوانین، ناهماهنگی بین قوانین اجرایی مربوط به اصل ۴۴ و تناقض در قانون و مقررات موجود
- (۶) عادت کردن برخی شرکت‌های مورد واگذاری به حمایت‌های دولتی و بی‌اعتمادی به خوداتکایی

مذکور، یعنی سال ۸۵، مبلغ ۲۳ هزار و ۵۷۹ میلیارد ریال و در سال ۸۶، ۲۳۲ هزار و ۵۰۰ میلیارد ریال سهام عدالت، در سه مرحله بین ۲۵ میلیون و ۵۰۰ هزار نفر افراد واجد شرایط توزیع گردید. سهام مذکور پس از شناسایی مشمولان طرح سهام عدالت و آماده‌سازی سهام شرکت‌های قابل واگذاری، از ۳۹ شرکت و در سه مرحله اجرا گردید، به طوری که در مرحله اول ۱۸ درصد، در مرحله دوم ۲۴ درصد و در مرحله سوم ۵۹ درصد سهام شرکت‌ها، به طبقات کم درآمد واگذار شد.

چه کسانی؟ چه سهامی؟ چه میزانی؟

اقداماتی چون تشخیص و معرفی مرحله‌ای مشمولان طرح، شرکت‌های قابل واگذاری طرح، ارزیابی و آماده‌سازی آنها و بررسی میزان و نحوه واگذاری‌ها از مسایل مهم در این زمینه است. به این ترتیب ایثارگران، زنان کارگر سرپرست خانوار، کلیه کارکنان شاغل در دستگاه‌های اجرایی و افراد تحت تکفل آنها و همچنین بازنشستگان کشوری، لشکری و تأمین اجتماعی، در مراحل چهارم تا ششم، از سهام عدالت بهره‌مند گردیده‌اند. در مجموع حدود ۴۵ هزار میلیارد ریال از سهام شرکت‌های دولتی و متعلق به دولت، به ۴ میلیون و ۵۰۰ هزار نفر از مشمولان در مرحله اول، ۶ هزار میلیارد ریال به حدود ۶ میلیون نفر در مرحله دوم و ۱۵۰ هزار میلیارد ریال به حدود ۱۵ میلیون نفر در مرحله سوم اختصاص یافت.

سهام شرکت‌هایی چون فولاد مبارکه، فولاد خوزستان، ذوب آهن اصفهان، ایرالکو، شرکت ملی صنایع مس، شهرهای صنعتی البرز، رشت و کاوه، بانک ملت، سهام مینا، کارخانجات مخابراتی و

کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران در سبد سهام عدالت، با درصدهای مختلفی قرار گرفتند. برخی از شرکت‌های فوق‌الذکر، حتی تا صد درصد سهامشان را در قالب سهام عدالت واگذار نموده‌اند. در سال ۸۶، بسیاری از شرکت‌های پتروشیمی وابسته به شرکت ملی صنایع پتروشیمی، شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران و شرکت ملی نفت، بین ۱۰ تا ۳۰ درصد سهامشان را به سبد سهام عدالت اختصاص داده‌اند.

اهداف و ثمرات

به طور کلی سهام عدالت در تحقق اهداف زیر مثمر‌تر می‌باشد:

- ۱) ایجاد تعادل بین طبقات مختلف درآمدی
- ۲) حرکت به سمت خصوصی‌سازی مردمی و مشارکت طبقات پایین جامعه در بهبود اقتصاد
- ۳) گسترش سهم بخش تعاون در اقتصاد کشور
- ۴) انتقال مالکیت شرکت‌های تحت واگذاری از دولت به عموم مردم (خصوصاً طبقات ضعیف)
- ۵) ایجاد درآمد دایمی از محل سود سهام عدالت برای اقشار کم درآمد
- ۶) جذب پس‌اندازهای مردمی از دهک‌های مختلف جامعه.

در این راستا، اهمیت به بخش تعاون و تشکیل تعاونی‌های استانی، به منظور کانالیزه شدن مسیر سهام عدالت، در بستر خودجوش اقتصادی از مزایایی است که می‌تواند هم از بُعد نظری و هم از ابعاد عملی، منجر به موفقیت‌هایی در بحث جذب سرمایه‌های داخلی کشور شود.

موضوع قابل اشاره در این بحث، شناسایی مشمولان دریافت سهام عدالت می‌باشد که با توزیع

فرم‌های اطلاعات اولیه دریافت سهام و یا معرفی مراکز حمایتی، به تفکیک استان‌ها و شهرستان‌های تحت واگذاری صورت می‌گیرد. مشمولان دریافت این سهام که از ۶ دهک پایین جمعیتی کشور هستند، نسبت به پرداخت ویژه ارزش سهام اقدام می‌نمایند (دو دهک پایین با ۵۰ درصد تخفیف و تقسیط مابقی مبلغ سهام و چهار دهک دیگر، تقسیط کل ارزش سهام واگذاری).

گفتنی است که میزان سود پرداختی به مشمولان طرح توزیع سهام عدالت در سال ۸۶، نزدیک به ۱۹ هزار میلیارد ریال می‌باشد که توسط ۵۰ شرکت بورسی و غیربورسی بین دارندگان سهام تقسیم شده است.

مطابق آمار سازمان خصوصی‌سازی، جمع کل مشمولان شناسایی شده یا در حال شناسایی دریافت سهام عدالت در سال ۸۷، ۱۶ میلیون و یکصد هزار نفر می‌باشد که به این ترتیب و با پرداخت سهام این تعداد از مشمولان، کل افرادی که در فاصله سال‌های ۸۵ تا ۸۷ از سهام عدالت بهره‌مند خواهند شد ۴۱ میلیون و ۶۰۰ هزار نفر می‌باشند که در مجموع ۲۵۶ هزار میلیارد ریال ارزش سهام تخصیص یافته به این تعداد متقاضی می‌باشد.

اول تا پنجم عدالت

در سال ۸۶، شرکت ملی مس ایران با واگذاری ۳۶/۹۳ درصد سهام خود در قالب سهام عدالت، بیشترین سود را از بین شرکت‌های بورسی با رقمی معادل ۲ هزار و ۵۶۵ میلیارد ریال تقسیم نموده است. فولاد مبارکه اصفهان نیز که ۳۰/۱۹ درصد از سهام خود را واگذار نموده، توانسته ۲ هزار و ۳۸۵ میلیارد ریال سود خود را میان دریافت‌کنندگان این سهام توزیع نماید. همچنین فولاد خوزستان و ایرالکو هر کدام، با ۳۰ درصد واگذاری و ایران خودرو با یک درصد سهام واگذار شده در قالب سهام عدالت، به ترتیب با ۴۲۷ میلیارد و ۴۴۰ میلیون ریال، ۸۶ میلیارد و ۶۲۵ میلیون ریال و ۲۲ میلیارد و ۵۰۰ میلیون ریال سود تقسیمی، جزو برترین شرکت‌های سهام عدالتی بوده‌اند که در بورس معامله شده‌اند.

بانک‌های تجارت، صادرات و ملت نیز که هر کدام ۴۰ درصد سهام خود را به سهام عدالت اختصاص داده‌اند، سودهایی معادل ۷۲۱ میلیارد و ۶۰۰ میلیون ریال، ۸۷۹ میلیارد و ۳۶۰ میلیون ریال و ۷۴۶ میلیارد و ۲۴۰ میلیون ریال سود را در سال ۸۶ بین دارندگان این سهام تقسیم نموده‌اند. شرکت پالایش نفت آبادان هم که با واگذاری ۳۰ درصد سهام خود، دیگر شرکت غیربورسی برتر میدان سهام عدالت بود، توانست هزار و ۱۳۵ میلیارد ریال سود را میان صاحبان سهام خود توزیع کند. در مجموع کل سود سهام شرکت‌های غیربورسی در حدود ۸ هزار و ۷۰۰ میلیارد ریال بوده است. ■

